

11. Штейнгаузен, Ф. (1930). *Физиология ведения смычка*. Москва. / Shtejngauzen, F. (1930). *Fiziologiya vedeniya smu`chka* [Physiology of bow management]. Moskva [in Russian].

УДК 378.147.091.33–027.22:78.091
UDK 378.147.091.33–027.22:78.091

ГАЛИНА ЯКІВЧУК,

*кандидат педагогічних наук, доцент
(Україна, м. Хмельницький, Хмельницька гуманітарно-
педагогічна академія,
вул. Проскурівського підпілля, 139)*

HALYNA YAKIVCHUK

*candidate of pedagogical sciences, assistant professor
(Ukraine, Khmelnytsky, Khmelnytsky Humanitarian-Pedagogical
Academy,
Proskuriivskoho Pidpillia Str., 139)*

ID ORCID 0000-0003-2820-7604

МАРІЯ ВЕРЕСЮК

*слухачка магістратури факультету мистецтв
(Україна, м. Хмельницький, Хмельницька гуманітарно-
педагогічна академія,
вул. Проскурівського підпілля, 139)*

MARIYA VERESYK

*слухачка магістратури факультету мистецтв
(Ukraine, Khmelnytsky, Khmelnytsky Humanitarian-Pedagogical
Academy,
Proskuriivskoho Pidpillia Str., 139)*

**Потенціал активно-творчих засобів навчання у формуванні художньо-виконавських умінь
вокаліста
Potential of Actively Creative Means of Training in the Formation of Artistic-Performing Skills of
a Vocalist**

Анотація. У статті висвітлено специфіку формування художньо-виконавських умінь у процесі вокально-педагогічної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва, зокрема вчителя вокалу.

Вокальна підготовка студентів музично-педагогічних факультетів – це процес, спрямований на максимальний розвиток у них здатності до глибокого розуміння музичних образів та втілення їх у досконалих співацько-виконавських формах, що сприяє усвідомленню студентами ролі співу в системі життєдіяльності, загальнокультурного та музичного розвитку особистості.

Автор статті обґрунтовує одну із педагогічних умов професійної підготовки вчителя музичного мистецтва: залучення активно-творчих засобів навчання у процес формування художньо-виконавських умінь вокаліста, які, в свою чергу, позитивно вплинуть на рівень розвитку вокально-технічного й художньо-виконавського комплексу умінь та навичок, сприятимуть усвідомленню закономірностей процесу голосоутворення, що сприятиме ефективному оволодінню науково-теоретичною базою знань із проблем розвитку співацького голосу.

У статті наголошується на ефективності потенціалу залучення у художньо-виконавську практику вчителя активно-творчих засобів (майстер-класи, олімпіади, конкурси, творчі завдання, концерти, публічні виступи, виступи на тематичних заходах, лекціях-концертах, участь у музично-драматичних спектаклях, самостійні творчі завдання тощо).

Реалізація таких засобів ефективно вплине на розвиток професійної самосвідомості, планування напрямків саморозвитку, творчої активності.

Ключові слова: *активно-творчі засоби, художньо-виконавські уміння, вокально-педагогічна діяльність, творча активність, самореалізація, вчитель музичного мистецтва.*

Summary. The article deals with the specifics of the formation of artistic-performing skills in the process of vocal and pedagogical activity of the future music teacher, in particular, the teacher of vocal. Vocal training of students of music-pedagogical faculties is a process aimed at maximum development in their ability to deep

understanding of musical images and their implementation in perfect singing and performing forms, which promotes students' awareness of the role of singing in the system of life and cultural development.

The author of the article substantiates one of the pedagogical conditions of professional training of the teacher of music art: involvement of actively creative means of training in the process of formation of artistic and performing skills of a vocalist, which, in turn, will positively influence the level of development of vocal, technical and artistic-complex skills, will promote awareness of the laws of the process of voice formation, which will contribute to the effective mastering of the scientific-theoretical knowledge base on the problems of the development of singing voice.

The article emphasizes on the effectiveness of the potential of engaging in the artistic-performing practice of teachers of active creative means (workshops, competitions, olympiads, creative tasks, concerts, public appearances, appearances at thematic events, lectures-concerts, participation in musical and dramatic performances, independent creative tasks, etc.). The implementation of such tools will effectively influence the development of professional self-awareness, planning of areas of self-development, creative activity.

Key Words: *active creative means, artistic-performing skills, vocal and pedagogical activity, creative activity, self-realization, teacher of musical art.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сфера використання вокальних умінь у професійній діяльності педагога-музиканта надзвичайно широка. Метою і основним завданням вокальної підготовки є формування в майбутнього вчителя музичного мистецтва готовності до вокально-педагогічної діяльності, що визначається рівнем оволодіння ним системою вокально-педагогічних компетенцій, у тому числі й використання активно-творчих засобів навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій... Проблематика вокального навчання упродовж останніх десятиліть ґрунтовно досліджувалася у багатьох аспектах: методики постановки голосу та фізіології співацького процесу (Д. Аспелунд, Д. Євтушенко, В. Морозов, М. Миқиша та ін.); формування та розвитку співацьких здібностей (В. Антонюк, Н. Гребенюк, Л. Дмитрієв, О. Стахевич та ін.).

Теоретичні основи методики викладання вокалу закладено в працях П.Голубєва, А. Здановича, М. Миқиші, В. Мордвінова, П. Органова, С. Юдіна; питання вокальної підготовки майбутніх педагогів-музикантів розкривають Л. Василенко, Л. Гавриленко, О. Матвєєва, О. Маруфенко, Г. Стасько, Ю. Юцевич та ін.

Метою статті є аналіз ефективності питання залучення активно-творчих засобів навчання у формуванні художньо-виконавських умінь вокаліста (вчителя музичного мистецтва) у процесі педагогічної та художньо-творчої діяльності.

Виклад основного матеріалу... Успіх формування професіоналізму майбутнього вчителя музичного мистецтва у вищому навчальному закладі мистецької освіти значною мірою залежить не лише від того, як і наскільки оволодіває студент знаннями і навичками, на які цінності у майбутній професійній діяльності він орієнтуватиме себе в період навчання, а й від ефективності процесу його підготовки до художньо-виконавської творчої діяльності.

На думку А. Філіпова, вокально-педагогічна діяльність учителя – це діяльність, пов'язана із розвитком в учнів здібностей до сприймання та виконання вокальної музики і формуванням на цій основі мислення, яке виробляє емоційно-ціннісне, художньо-естетичне ставлення учня до дійсності, що веде особистість до осягнення основних істин цивілізації, пошуку смислу життя та своєї діяльності, самореалізації (Філіппов А. В., 2005, с. 12).

Становлення педагога-музиканта як особистості та професіонала відбувається в ході навчання, виховання, виконавської та педагогічної практики, а отже, важливо залучати майбутніх вокалістів до активно-творчих засобів навчання, різноманітних форм і методів, які удосконалять формування художньо-виконавських умінь.

Л. Василенко вважає, що вокальна підготовка студентів музично-педагогічних факультетів – це процес, спрямований на максимальний розвиток у них здатності до глибокого розуміння музичних образів та втілення їх у досконалій співацько-виконавській формі, усвідомлення студентами ролі співу в системі життєдіяльності, загальнокультурного і музичного розвитку особистості, а також вироблення у майбутніх вчителів умінь застосовувати методи й організаційні форми, адекватні завданням вокального навчання учнів (Василенко Л. М., 2003, с. 9).

Методична підготовка передбачає усвідомлення студентами ролі співу в системі життєдіяльності, загальнокультурного і музичного розвитку особистості, а також вироблення у майбутніх учителів умінь застосовувати методи й організаційні форми, адекватні завданням вокального навчання учнів (Жишкович М., 2007).

Формування художньо-виконавських умінь студентів у процесі вокальної підготовки студентів музично-педагогічних факультетів за художньо-виконавським напрямом передбачає формування

навичок матеріалізації вокалістом художньо-образного змісту вокального твору через виявлення власного художнього бачення та інтерпретаторських здібностей.

Основним засобом відпрацювання художнього аспекту виконання вокальних творів вважаємо здійснення практичної вокальної діяльності з пошуку бажаного звучання співацького голосу самого студента, через формування навичок аналізу власного художнього виконання, активної роботи з розвитку комплексу засобів художньої виразності. Вокально-виконавський напрям розвитку співацького голосу студентів передбачає активний вплив на емоційну забарвленість співацького звука через співацьку міміку та жести.

Багато педагогів вокального мистецтва акцентували на кінцевий результат навчання, який передбачає самостійну реалізацію усіх здобутих знань особистістю у творчу активну площину. Аналізуючи новітню методику Н. Овчаренко (Овчаренко Н. А., 2014), спрямовану на удосконалення специфіки вокально-виконавської діяльності, слід наголосити на впровадження у ній так званих художньо-тренінгових форм підготовки студентів до майбутньої творчо-виконавської роботи із розробкою рекомендацій щодо змісту і структури репетиційних занять, емоційно наповненого виконання та логіки образного «бачення» вокального твору.

Але не тільки від базових освітніх програм залежить формування виконавської культури, також це пов'язано з використанням у навчальному процесі різних творчих форм навчання – майстер-класи, творчі майстерні, навчальні концерти, конкурси, художньо-тренінгові форми, педагогічні практикуми, конференції. Великий вплив мають прослуховування аудіо і відеозаписів концертів із подальшим аналізом. Саме таке занурення у вокальне мистецтво сприяє професійному розвитку особистості майбутнього педагога-музиканта.

Розвитку та формуванню художньо-виконавських умінь сприяє залучення студентів до активної концертної діяльності. Здійснення підготовки студентів до концертних виступів, безпосередня участь у них допомагатиме формувати стійку мотивацію розвитку власних співацьких умінь, бажання завойовувати авторитет серед педагогів та студентів, розвиває прагнення до самовираження і самовдосконалення.

Традиційно до концертної діяльності у вищих навчальних закладах залучаються студенти з найкращими співацькими здібностями, а студенти з посередніми вокальними даними залишаються осторонь неї. Важливо залучали до участі в концертних виступах усіх студентів без винятку, за потребою і змогою доручаючи їм сольне виконавство, спів у ансамблі чи хоровому колективі. Концертне виконання вокальних творів вимагає високого рівня розвитку вокально-технічних умінь, сформованості навичок виконавської майстерності та сценічної культури, виразності й емоційності виконання, навичок співтворчості з концертмейстером.

Такі форми, як публічні виступи перед колегами, педагогами та учнями, виступи на тематичних заходах, лекціях-концертах, олімпіади та конкурси, участь у музично-драматичних спектаклях сприяють формуванню усвідомленого та відповідального ставлення студентів до вокальної підготовки, відповідальності перед педагогом, усіма учасниками концерту, перед самим собою. Доручення студентам підготувати концертні виступи значно впливатиме на мотивацію співацького розвитку вокалістів, підвищуватиме активність студентів із невеликим вокальним потенціалом, сприятиме формуванню впевненості у власних силах і бажанню подальшого вокального вдосконалення. Атмосфера «здорової» конкуренції, яка виникає серед студентів-вокалістів, спонукатиме до наполегливої праці з розвитку вокальних умінь, поглиблення знань із питань вокального мистецтва.

Так, студенти Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (ХГПА) раз у семестр проводять звіт-концерт вокаліста перед однокурсниками, до якого кожен учасник підходить творчо і досить неординарно. Участь у таких концертах декількох студентів дає змогу шукати різні творчі підходи до проведення концерту, тобто спонукає до кращого показу своєї програми, що, у свою чергу, надає виступу конкурсного забарвлення.

Участь вокалістів у різних творчих колективах також ефективно впливає на розвиток художньо-виконавської культури виконавця. Так, наприклад, В. Марія (слухачка магістратури) є учасником хорового колективу муніципального хору міста Хмельницького. Свої досягнення Марія демонструвала на Всеукраїнському фестивалі-конкурсі вокально-хорового мистецтва ім. В. Ярецького «Подільська ліра» м.Хмельницький – Диплом 1 ступеня (2016 р.); на фестивалі-конкурсі української народної пісні «Соловейко» – Диплом 2 ступеня (м. Тернопіль, 2018 р.); на GRAND FEST Кам'янець VI Міжнародного мистецького фестивалю-конкурсу: Мистецьке товариство «Дивоцвіт» за підтримки Кам'янець-Подільської дитячої музичної школи ім. Ф. Ганіцького – Диплом 1 ступеня (2019 р.)

Студентка факультету мистецтв К. Мар'яна (бакалавр) отримала II місце на IV Всеукраїнському фестивалі-конкурсі дитячої та юнацької творчості ім. В. Ярецького «Подільська ліра» (грудень 2018 р.) (естрадна пісня). У наступному 2019 році ця ж студентка брала участь у I та II етапах Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності «Музичне мистецтво» (м. Кропивницький,

Центральноукраїнський державний педагогічний університет ім.Володимира Винниченка), де була нагороджена дипломом за II місце. Участь студентки К. Мар'яни у Всеукраїнському фестивалі-конкурсі творчої молоді «Срібне сайво-2019» також мав успіх – Диплом за I місце в номінації академічний вокал (25-27 травня 2019 р. м.Нетішин).

Така творча концертна практика дає можливість розвивати власні якості вокаліста, художньо-виконавські вміння, естрадну витримку, формує почуття ансамблю тощо.

Заслугове на увагу думка О. Рудницької про те, що «мистецькі твори іноді відіграють значно більшу евристичну роль, а ніж наука. Образна асоціація, насичена метафоричним значенням, нерідко стає трампліном для усвідомлення істини, виникнення нової ідеї» (Рудницька О. П., 2005, с. 56). Ця думка вченої є важливою для організації виконавської та самостійної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Тому особливе місце в роботі з розвитку співацького голосу має відводитися такому засобу активно-творчої діяльності як самостійна робота студентів. Самостійна робота студента є необхідною в процесі постановки та розвитку співацького голосу, зважаючи на те, що в системі підготовки майбутніх педагогів-музикантів для занять із постановки співацького голосу відводиться обмежена кількість годин (15 годин у семестр). Питання самоосвіти, самовдосконалення та самопідготовки є важливим компонентом вокального розвитку студентів.

Самостійна робота студента повинна спрямовуватися на закріплення вокальних умінь (самостійне розспівування, спів вокалізів і вокальних творів) та має бути підготовчою (вивчення мелодії, літературного тексту, ритмічного малюнка вокального твору, ознайомлення з біографією композитора та автора літературного тексту, вивчення епохи створення вокального твору). Правильно організована самостійна робота, побудована за принципами системності, концентричності та послідовності, сприятиме розвитку вокально-технічних якостей співацького голосу, даватиме студентові необхідний художньо-виконавський досвід та впевненість у власних силах.

Самостійна діяльність визначається необхідністю накопичення системних теоретичних знань, категоріально-понятійного фонду, розвитком аналітичного та активізацією творчого виконавського мислення з усіма його виявами в єдності з професійно необхідними якостями. Із цього приводу О.Рудницька зазначає, що креативність пронизує всі структурні елементи особистості вчителя музики (інтелектуальні, емоційні, вольові) та характеризує рівень загальної культури, світогляду, сприяє виробленню власного стилю практичної діяльності. Розвиток креативності вчителя музики залежить від його професійної самосвідомості, самооцінки, планування напрямків саморозвитку, активізації механізмів саморегуляції, тобто від рефлексивної регуляції особистістю власної поведінки» (Рудницька О.П., 2005, с. 70).

Студенти факультету мистецтв ХГПА самостійно систематизують та готують розспівки для студентів молодших курсів. Обов'язковим елементом є обґрунтування вокальних вправ для кожного виду розвитку виконавських умінь (розвитку моторики, плавності звуковедення тощо) або розспівки для дитячих голосів різних вікових груп. Слухачі магістратури готують репертуар для вокалістів дитячих шкіл та для студентів молодших курсів. Така самостійна активно-творча форма має на меті систематизувати та реалізувати набутий досвід майбутнього педагога-вокаліста у навчальному закладі.

Отже, такий підхід забезпечує високий рівень підготовки фахівців у різних аспектах: наявність наукових знань про співацький процес як художньо-фізіологічне явище; індивідуальна вокально-виконавська майстерність; педагогічні знання, вміння і навички формування співацької культури учнів; знання вокально-педагогічного матеріалу, науково-методичної літератури; сформованість вокальної культури; розуміння змісту вокального навчання (теоретичного, виконавського та методичного); володіння обсягом методичних прийомів, необхідних для творчого використання на заняттях із постановки голосу (Гавриленко Л. М., 2008).

Висновки... Таким чином, залучення майбутніх вчителів вокалу до активно-творчих засобів у різноманітних формах передбачає застосування набутих вокальних умінь та навичок на практиці, узагальнення та закріплення досвіду вокального виконавства, формування у студентів вокально-виконавських і педагогічних знань, умінь та навичок, їх адаптацію до умов професійної діяльності вчителя музичного мистецтва, нагромадження вокального репертуару для проведення музично-виховної та освітньої роботи, дає змогу формувати та розвивати художньо-виконавські уміння, що складають основу професійності викладача вокалу та виконавця.

Список використаних джерел і літератури / References:

1. Василенко, Л. М. (2003). *Взаємодія вокального і методичного компонентів у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики*: автореф. дис. ... кандидата пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання музики і музичного виховання». Київ / Vasylenko, L. M. (2003). *Vzaiemodiia vokalnoho i metodychnoho komponentiv u protsesi profesiinoyi pidhotovky maibutnoho vchytelia*

muzyky [Interaction of Vocal and Methodological Components in the Process of Professional Training of the Future Music Teacher]: avtoref. dis. ... kandidata ped. nauk : specz. 13.00.02 «Teoriia ta metodyka navchannia muzyky i muzychnoho vykhovannia». Kyiv [in Ukrainian].

2. Гавриленко, Л. М. (2008). Педагогічні умови формування основ вокальної культури учнів молодшого шкільного віку. *НАУКОВІ ЗАПИСКИ Серія: Педагогічні науки 155.55. XIV*, 126–129. Зб. наук. праць Кам'янець-Поділ. нац. ун-т імені І. Огієнка. Серія педагогічна. Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М. І. / Gavrylenko, L. M. (2008). Pedagogichni umovy formuvannia osnov vokalnoi kultury uchniv molodshoho shkilnoho viku. [Pedagogical Conditions of Formation of the Basics of Vocal Culture of Primary School Pupils] *NAUKOVI ZAPYSKY Serii: Pedagogichni nauky.155 55. XIV*. 126–129. Zb. nauk. prats Kamianets-Podil. nacz. un-t imeni I. Ohienka. Serii pedagogichna. Kamianets-Podilskyi: PP Moshak M. I. [in Ukrainian].

3. Жишків, М., (2007). *Основи вокально-педагогічних навиків*. Методичні поради для студентів вокальних факультетів вищих навчальних закладів культури і мистецтв III-IV рівнів акредитації. Львів / Zhyshkovych, M. (2007). *Osnovy vokalno-pedahohichnykh navykiv. [Fundamentals of Vocal-Pedagogical Skills]*. Metodychni porady dlia studentiv vokalnykh fakultetiv vyshchuykh navchalnykh zakladiv kultury i mystetstv III-IV rivniv akredytatsii. Lviv [in Ukrainian].

4. Овчаренко, Н. А. (2014). *Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: теорія та методологія: монографія*. Кривий Ріг: вид. Р. А. Козлов. / Ovcharenko, N. A. (2014). *Profesijna pidgotovka majbutnikh uchiteliv muzichnogo misteczstva do vokalno-pedahogichnoyi diyalnosti: teoriya ta metodologiya: monografiya*. [Vocational Training of Future Music Teachers for Vocal-Pedagogical Activity: Theory and Methodology: monograph]. Krivij Ri`g: vid. R. A. Kozlov [in Ukrainian].

5. Рудницька, О.П. (2005). *Педагогіка: Загальна та мистецька: навч. посібник*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан / Rudnytska, O. P. (2005) *Pedahohika: Zahalna ta mystetska: navch. posibnyk*. [Pedagogy: General and Artistic]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan [in Ukrainian].

6. Филиппов, А. В. (2005). *Педагогическая система формирования готовности студентов к вокально-педагогической деятельности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02*. Москва / Filippov, A. V. (2005). *Pedahogicheskaya sistema formirovaniya gotovnosti studentov k vokalno-pedahogicheskoy deyatelnosti: [Pedagogical System of Formation of Students' Readiness for Vocal-Pedagogical Activity] dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.02*. Moskva [in Russian].

УДК 378.016:[80+33+002.1]

UDC 378.016:[80+33+002.1]

МАРІЯ ЯКУБОВСЬКА

*кандидат філологічних наук, доцент
(Україна, м. Львів, Українська академія друкарства,
вул. Під Голоском, 19)*

MARIA YAKUBOVSKA

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
(Ukraine, Lviv, Ukrainian Academy of Printing, 19, Pid
Golosko Str.)*

ID ORCID 0000-0002-7774-955X

**Дискурс взаємодії науки і мистецтва у системі особистісно зорієнтованої освіти: проблеми
культурологічної складової**

**The Discourse of the Interaction of Science and Arts in the Personally Oriented Education System:
the Problems of the Cultural Composition**

Анотація. У статті аналізуються проблеми науково-теоретичних аспектів алгоритму інноваційних змін у системі вищої школи, в основі яких лежить відповідь сучасної педагогічної науки на виклики новітньої доби, коли педагогіка, виконуючи свої історичні завдання, створює передумови для утвердження якісних інноваційних процесів педагогічної взаємодії у системі взаємодії науки та мистецтва, що становить основи гуманітарної безпеки нашого суспільства. У статті накреслюється алгоритм системних процесів, в основі яких формування культурологічної компетентності студентів, системне еволюційне осмислення дискурсу сучасної освіти та забезпечення варіативних технологій культурологічної освіти студентів, необхідності особистісно-гуманітарної технології викладання культурологічних дисциплін у ВНЗ. Для успішної підготовки кадрів у системі закладів вищої освіти важливим є формування культурологічної компетентності студентів, яке складає